

EUROPEISKA UNIONENS DOMSTOL

Europeiska unionens domstol (EU-domstolen) är en av EU:s sju institutioner. Den består av två instanser: Själva [domstolen](#) och [tribunalen](#), som tillsammans ansvarar för EU:s jurisdiktion. De ser till att EU:s primär- och sekundärrätt tolkas och tillämpas korrekt inom EU. De prövar lagenligheten i EU-institutionernas rättsakter och beslutar huruvida medlemsstaterna har fullgjort sina skyldigheter enligt primär- och sekundärrätten. Domstolen tolkar dessutom EU-rätten på begäran av nationella domstolar.

DOMSTOLEN

A. Rättslig grund

- Artikel 19 i [fördraget om Europeiska unionen](#) (EU-fördraget), artiklarna 251–281 i [fördraget om Europeiska unionens funktionssätt](#) (EUF-fördraget), artikel 136 i Euratomfördraget samt [protokoll nr 3 om stadgan för Europeiska unionens domstol, vilket fogats till fördragen](#).
- [Europaparlamentets och rådets förordning \(EU, Euratom\) 2015/2422 av den 16 december 2015 om ändring av protokoll nr 3 om stadgan för Europeiska unionens domstol](#).
- EU:s budget (avsnitt 4).

B. Sammansättning och stadga

1. Sammansättning

a. Antal ledamöter (artikel 19 i EU-fördraget och artikel 252 i EUF-fördraget)

En domare per medlemsstat (27). Domstolen biträds av elva generaladvokater. Domstolens domare ska bland sig välja en ordförande och en vice ordförande för en period på tre år med möjlighet till förlängning.

b. Villkor som ska uppfyllas (artikel 19 i EU-fördraget och artikel 253 i EU-fördraget)

- Domare och generaladvokater måste besitta de kvalifikationer som krävs för att utses till de högsta domarämbetena i sina hemländer eller vara erkända juridiska experter.
- Deras oberoende får inte kunna ifrågasättas.

c. Utnämningförfarande (artikel 253 i EUF-fördraget)

När mandattiden för domare och generaladvokater närmar sig sitt slut ska företrädarna för medlemsstaternas regeringar i samförstånd utse domare eller generaladvokater till

domstolen efter hörande av en kommitté med uppgift att yttra sig över de tilltänkta kandidaternas lämplighet (artikel 255 i EUF-fördraget).

2. Ämbetets kännetecken

a. Varaktighet (artikel 253 i EUF-fördraget samt stadgan)

Sex år. En del av tjänsterna nytillsätts vart tredje år, då hälften av domarna och generaladvokaterna ersätts. Avgående domare och generaladvokater kan utses på nytt.

b. Immunitet och privilegier (stadgan)

Domarna och generaladvokaterna åtnjuter immunitet mot rättsliga förfaranden. De åtnjuter immunitet även sedan deras uppdrag har upphört vad avser åtgärder som de har vidtagit i sin tjänsteutövning. De får skiljas från sitt ämbete endast genom ett enhälligt beslut av domstolen.

c. Skyldigheter (stadgan)

Domare och generaladvokater

- avlägger ed (om oberoende, opartiskhet och tystnadsplikt) innan de tillträder sina ämbeten,
- får inte inneha något politiskt eller administrativt ämbete eller utöva någon annan yrkesverksamhet,
- åtar sig att respektera de skyldigheter som följer av ämbetet.

C. Organisation och funktionssätt (artikel 253 i EUF-fördraget samt stadgan)

1. Institutionell utformning

Stadgan ska fastställas i ett särskilt protokoll till fördragen (artikel 281 i EUF-fördraget). Domstolens ledamöter ska bland sig välja en ordförande och en vice ordförande för en period på tre år med möjlighet till förlängning (artikel 9a i protokoll nr 3). Ordföranden leder domstolens arbete och fungerar som ordförande vid förhandlingar och överläggningar i plenum eller stora avdelningen. Vice ordföranden bistår ordföranden i utövandet av dennes uppdrag och ersätter ordföranden när det behövs. Domstolen utser sin justitiesekreterare. Justitiesekreteraren utgör institutionens generalsekreterare och administrerar dess avdelningar under ledning av domstolens ordförande.

2. Funktionssätt

Domstolen fastställer sina rättegångsregler, som ska godkännas av rådet med kvalificerad majoritet. Domstolen sammanträder i plenum med 27 domare, i en stor avdelning med 15 domare eller i avdelningar med tre eller fem domare. Institutionen finansieras genom EU:s budget, där den har ett eget avsnitt (avsnitt 4).

D. Resultat

Domstolen har visat sig vara en pådrivande kraft i den europeiska integrationsprocessen.

1. Allmänt

Domstolens dom av den 15 juli 1964 i målet Flaminio Costa mot E.N.E.L. var av grundläggande betydelse för att definiera gemenskapsrätten som en oberoende rättsordning med företräde framför nationella rättsliga bestämmelser, och fastställde principen om unionsrättens företräde^[1]. På samma sätt fastställde domstolen i sin dom av den 5 februari 1963 i målet van Gend & Loos principen att gemenskapsrätten var direkt tillämplig i medlemsstaternas domstolar. En annan viktig dom om skyddet av de mänskliga rättigheterna är domen av den 14 maj 1974 i målet Nold, i vilken domstolen slog fast att de grundläggande mänskliga rättigheterna utgör en integrerad del av de allmänna rättsprinciper som domstolen upprätthåller (se faktablad [4.1.2](#)).

2. Specifika frågor

- Etableringsfrihet: domen av den 8 april 1976 i målet Royer, där domstolen slog fast att en medborgare i en medlemsstat har rätt att vistas i en annan medlemsstat oberoende av om värdlandet har utfärdat något uppehållstillstånd eller inte.
- Fri rörlighet för varor: domen av den 20 februari 1979 i målet Cassis de Dijon, där domstolen slog fast att alla varor som framställs och saluförs enligt lagen i en medlemsstat i princip ska vara tillåtna att saluföra i alla andra medlemsstater.
- Gemenskapens behörighet i fråga om yttre förbindelser: domen av den 31 mars 1971 rörande den europeiska överenskommelsen om vägtransporter, i målet kommissionen mot rådet, som bekräftade gemenskapens rätt att ingå internationella avtal på områden där gemenskapsbestämmelser tillämpas.
- Nyare domar som fastställer medlemsstaternas skyldighet att betala skadestånd om de har underlåtit att införliva direktiv i nationell rätt eller inte gjort det inom utsatt tid.
- Olika domar som handlar om social trygghet och konkurrens.
- Rättspraxis som rör överträdelse av EU-rätten från medlemsstaternas sida. Denna rättspraxis är central för att den gemensamma marknaden ska fungera väl.
- Dataskydd: avgöranden om Safe Harbour-beslutet i [Schrems I](#) (2015) och om skölden för skydd av privatlivet i EU och USA i [Schrems II](#) (2020), som ogiltigförklarade [kommissionens beslut om adekvat skyddsnivå](#) i fråga om USA i syfte att skydda de grundläggande principerna i EU-rätten och säkerställa en stark uppsättning dataskyddskrav.

En av domstolens viktigaste insatser är att den har slagit fast principen att fördragen inte får tolkas för stelbent, utan måste ses i ljuset av integrationens fortskridande och själva målsättningarna med fördragen. Denna princip har gjort det möjligt för EU att lagstifta på områden där det saknas särskilda bestämmelser i fördragen, till exempel bekämpning av föroreningar (i en dom av den 13 september 2005, mål C-176/03, tillät domstolen EU att vidta straffrättsliga åtgärder om dessa är "nödvändiga" för att uppnå det eftersträvade miljöskyddsmålet).

---

[1]Ziller J., *La primauté du droit de l'Union européenne*, Europaparlamentets generaldirektorat för EU-intern politik, utredningsavdelningen för medborgerliga rättigheter och konstitutionella frågor, Europaparlamentet, maj 2022.

2022 anhängiggjordes 806 mål vid domstolen, varav 546 mål om förhandsavgörande, 37 fall av direkt talan och 209 överklaganden av tribunalens avgöranden. 808 mål avgjordes, däribland 564 mål om förhandsavgörande, 36 fall av direkt talan och 196 överklaganden av tribunalens avgöranden. De medlemsstater som flest begäranden kom från var Tyskland (98), Italien (63), Bulgarien (43) och Spanien (41). Den genomsnittliga handläggningstiden var 16,4 månader^[2]. Den 31 december 2022 var 1 111 mål oavslutade.

TRIBUNALEN

A. Rättslig grund

Artiklarna 254–257 i EUF-fördraget, artikel 40 i Euratomfördraget och avdelning IV i protokoll nr 3 om stadgan för Europeiska unionens domstol, vilket fogats till fördragen.

B. Varaktighet och stadga (artikel 254 i EUF-fördraget)

1. Sammansättning

a. Antal (artikel 19 i EU-fördraget och artikel 254 i EUF-fördraget)

Artikel 254 i EUF-fördraget föreskriver att antalet domare ska fastställas i stadgan. I [artikel 48 i protokoll nr 3 om denna stadga, senast ändrad genom förordning \(EU, Euratom\) 2016/1192 av den 6 juli 2016](#), föreskrivs att tribunalen ska ha två domare per medlemsstat (för närvarande 54). Domarna utses av medlemsstaternas regeringar i samförstånd efter hörande av en kommitté med uppgift att yttra sig över kandidaternas lämplighet att utöva ämbetena som domare. Mandatperioden är sex år och kan förnyas. Domarna kan kallas att tjänstgöra som generaladvokater, eftersom tribunalen i motsats till domstolen inte har några permanenta generaladvokater.

b. Villkor som ska uppfyllas

Samma som för domstolen (artikel 19 i EU-fördraget). För att utnämnas till tribunalen måste kandidaterna besitta de kvalifikationer som krävs för att utses till höga domarämbeten.

c. Utnämningförfarande

Samma som för domstolen.

2. Ämbetets kännetecken

Samma som för domstolen.

C. Organisation och funktionssätt

Domarna ska bland sig välja en ordförande för en period på tre år samt en justitiesekreterare för en period på sex år, även om tribunalen använder domstolens tjänster för sina administrativa och språkliga behov.

Tribunalen fastställer i samförstånd med domstolen sina [rättegångsregler](#) (artikel 254.5 i EUF-fördraget), och sammanträder i avdelningar med tre eller fem domare. Tribunalen sammanträder i plenum, i stor avdelning eller med en domare. Mer än 80 procent av de mål som anhängiggörs vid tribunalen prövas av en avdelning med tre domare.

---

^[2][EU-domstolen, årsrapport 2022](#).

De senaste ändringarna av rättegångsreglerna (april 2023) tillåter användning av videokonferenser under utfrågningar (artikel 107a i rättegångsreglerna). Det finns också ett nytt begrepp, "pilotmål" (artikel 71a i rättegångsreglerna), i fall där samma rättsfråga tas upp i flera olika mål. Om villkoren är uppfyllda kan ett av målen identifieras som pilotmål och de övriga vilandeförklaras.

Talan kan i första hand väckas vid tribunalen, i första instans, i direkt talan som väcks av fysiska eller juridiska personer, om de är direkt och personligen berörda, av medlemsstaterna mot rättsakter som antagits av unionens institutioner, organ eller byråer, och i mål om direkt ersättning för skada som orsakats av institutionerna eller deras anställda. Tribunalens beslut kan överklagas till domstolen, men sådana överklaganden är begränsade till rättsfrågor. I genomsnitt överklagas omkring 30 % av tribunalens beslut.

Europaparlamentet och rådet får inrätta specialdomstolar som är knutna till tribunalen och som har till uppgift att i första instans pröva och avgöra vissa kategorier av mål eller förfaranden på specifika områden. För att inrätta dessa domstolar agerar parlamentet och rådet i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet.

2022 anhängiggjordes 904 mål vid tribunalen och 858 mål avgjordes, varav 792 gällde direkt talan (270 om immateriell och industriell äganderätt, 76 om statligt stöd och konkurrens, 66 om EU-förvaltningen och 380 om annan direkt talan). En part utan förmåga att betala rättegångskostnaderna kan ansöka om kostnadsfri rättshjälp (54 fall 2022). Den genomsnittliga handläggningstiden var 16,2 månader. Den 31 december 2022 var 1 474 mål oavslutade^[3].

FÖRE DETTA PERSONALDOMSTOLEN

Europeiska unionens personaldomstol (som inrättades 2004) hade till uppgift att avgöra tvister mellan EU-institutionerna och deras anställda där dessa tvister inte tillhörde en nationell domstols ansvar. Som ett led i en allmän ökning av det totala antalet domare vid domstolen upplöstes personaldomstolen den 1 september 2016 och slogs ihop med tribunalen genom [Europaparlamentets och rådets förordning \(EU, Euratom\) 2016/1192 av den 6 juli 2016 om överföring till Europeiska unionens tribunal av behörigheten att i första instans avgöra tvister mellan Europeiska unionen och dess anställda](#). De mål som var anhängiga vid personaldomstolen den 31 augusti 2016 överfördes den 1 september 2016 till tribunalen. Tribunalen fortsätter att handlägga dessa mål i det skick de förelåg vid denna tidpunkt, samtidigt som de åtgärder i ärendet som den före detta personaldomstolen vidtagit fortsätter att gälla.

EUROPAPARLAMENTETS ROLL

Domstolen har ända sedan en dom 1990 – i ett mål där parlamentet hade väckt talan i samband med lagstiftningsförfarandet om sanitära åtgärder efter kärnkraftsolyckan i Tjernobyli – beviljat parlamentet rätten att väcka talan vid domstolen för att få ett beslut ogiltigförklarat i syfte att slå vakt om sina rättigheter inom ramen för lagstiftningsförfarandet.

---

[3][EU-domstolen, årsrapport 2021](#).

Enligt artikel 257 i EUF-fördraget får Europaparlamentet och rådet i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet inrätta **specialdomstolar som är knutna till tribunalen** och som har till uppgift att i första instans pröva och avgöra vissa grupper av ärenden på specifika områden. Parlamentet och rådet ska besluta genom förordningar, antingen på förslag av kommissionen efter att ha hört domstolen eller på begäran av domstolen efter att ha hört kommissionen.

Enligt artikel 281 i EUF-fördraget får [stadgan för Europeiska unionens domstol](#) ändras av parlamentet och rådet i enlighet med det ordinarie lagstiftningsförfarandet (i form av en förordning från Europaparlamentet och rådet). Ett exempel på deltagande från parlamentets sida är [domstolens eget förslag](#) av den 26 mars 2018 om ändring av sin stadga, som ryms inom möjligheten att göra vissa ändringar i fördelningen av behörighet mellan domstolen och tribunalen när det gäller förhandsavgöranden.

Parlamentet är en av de institutioner som enligt artikel 263 i EUF-fördraget har rätt att (i egenskap av part) väcka talan vid domstolen.

Enligt artikel 218.11 i EUF-fördraget kan parlamentet begära ett yttrande från domstolen över huruvida ett planerat internationellt avtal är förenligt med fördragen. Om domstolen finner att så inte är fallet får det tilltänkta avtalet inte träda i kraft såvida det inte ändras eller fördragen revideras. I juli 2019 begärde parlamentet till exempel ett rättsligt yttrande över huruvida förslagen om en anslutning av EU till Europarådets konvention om förebyggande och bekämpning av våld mot kvinnor och våld i hemmet (Istanbulkonventionen) var förenliga med fördragen ([yttrande nr 1/19](#)).

I och med Lissabonfördragets ikraftträdande bedöms nu kandidater till ämbetena som domare och generaladvokat först av en kommitté bestående av sju personer, varav en föreslås av parlamentet (artikel 255 andra stycket i EUF-fördraget och artikel 128 i parlamentets arbetsordning) genom en [resolution](#) i kammaren.

I enlighet med artikel 3.1 i förordning (EU, Euratom) 2015/2422 lade domstolen den 21 december 2020 fram en [rapport om tribunalens funktionssätt](#) som utarbetats av en extern konsult. Enligt artikel 3.1 i förordning (EU, Euratom) 2015/2422 skulle rapporten särskilt inriktas på tribunalens effektivitet, om ökningen av antalet domare till 56 varit nödvändig och ändamålsenlig, hur ändamålsenligt resurserna använts samt det ytterligare inrättandet av specialiserade avdelningar och/eller andra strukturella ändringar.

Den 19 september 2023 antog JURI-utskottet ett [förslag till betänkande](#) om ett [förslag om ändring av protokoll nr 3 om stadgan för Europeiska unionens domstol](#). Förslaget syftar till att överföra behörigheten för förhandsavgöranden på ett antal specifika områden från domstolen till tribunalen och att utvidga kravet på tillstånd att överklaga vid överklaganden av vissa av tribunalens beslut. JURI-utskottets betänkande [lades fram](#) i kammaren den 27 september 2023 och bekräftade då JURI-utskottets beslut att inleda interinstitutionella förhandlingar den 4 oktober 2023.

Detta faktablad har utarbetats av Europaparlamentets utredningsavdelning för medborgerliga rättigheter och konstitutionella frågor.

[Udo Bux / Mariusz Maciejewski](#)

11/2023

